

Василь Федоришин – заслужений діяч мистецтв України, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Україна

Коло наукових інтересів: акме-орієнтована мистецька освіта; трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю; оркестрове та інструментальне виконавство; міжпредметні зв'язки у змісті вищої мистецької освіти.

✉ v.i.fedoryshyn@npu.edu.ua

ORCID <https://orcid.org/0009-0006-4153-6129>

Марія Ткач – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедри теорії музики та естрадного мистецтва

факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Українського державного університету імені Михайла Драгоманова, Україна.

Коло наукових інтересів: духовно-світоглядна проблематика у сфері вищої мистецької освіти; дослідження транзитивних процесів у постнекласичній мистецькій освіті; формування професійного світорозуміння майбутнього фахівця у сфері музичного мистецтва; освітні реформи та педагогічні інновації.

✉ m.m.tkach@npu.edu.ua

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5538-975X>

УДК 378.011.3-057.87:7]:005.336

<https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-4-137-146>

НЕЛІНІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ФАКУЛЬТЕТІВ МИСТЕЦТВ

Анотація. У статті досліджено проблему становлення нового нелінійного (постнекласичного) типу мислення, яке зумовило поглиблення методологічної рефлексії в сфері гуманітарного знання. З'ясовано, що проблема експлікації сучасної нелінійної парадигми, її системність, багатоаспектність та складність потребує синтезу всього комплексу природничих наук, представлених синергетикою, та гуманітарного знання, репрезентованого філософією постмодернізму. Студіювання зарубіжних та вітчизняних джерел з цього кола питань підтвердило правомірність ідеї конвергенції постмодерністської та синергетичної дослідницьких матриць, яка ґрунтується на принципах нестабільності та нелінійності, що виявилось вкрай продуктивним до проблем художнього, культурологічного, музикознавчого характеру та може екстрапольоватися у сферу вищої мистецької освіти з метою модернізації фахової підготовки студентів факультетів мистецтв.

Міждисциплінарність наукового пошуку в контексті конвергенції поліпарадигмальних науково-дослідницьких стратегій та принципів пізнання у сфері вищої мистецької освіти уможливило використання в її змісті сучасних інноваційних підходів з яскраво вираженими ознаками нелінійності: емерджентність, незворотність, рефлексивність, багатомірність тощо. У зв'язку з цим визначено, що трансфесійні орієнтири фахової підготовки студентів факультетів мистецтв потребують упровадження низки нелінійних підходів, визначальними рисами яких є міждисци-

плінарний синтез знань, методологічна плюралістичність, поліваріантність пошукових векторів, міжпредметні зв'язки, посилення інтеграційної взаємодії тощо. Доведено, що запропонований комплекс методологічних підходів (синергетичний, естетико-синергетичний, акме-синергетичний, трансфесійний), які функціонують у концептуальному полі нелінійності, можуть стати інноваційним ресурсом модернізації вищої мистецької освіти, що ефективно сприятиме подальшому продуктивному розвитку студентів факультетів мистецтв у майбутній професійній діяльності.

Ключові слова: нелінійність, нелінійні підходи, синергетика, постнекласика, постмодернізм, фахова підготовка, вища мистецька освіта, студенти факультетів мистецтв, професійна діяльність.

Постановка проблеми. Сучасний швидкозмінний світ постнекласичної доби рішуче змістив епіцентр людського буття до полюса «нелінійності» та самоорганізації, коли універсум постає через багатовимірність. У пошуках фундаментальних підвалів буття в сучасному науковому дискурсі все більше простежується тенденція методологічного переорієнтування з єдиного на багатоманітне, із тотожності на відмінності, із стійкого стану до стану постійного становлення, що пов'язано із появою нового нелінійного (постнекласичного) типу мислення. Цей тип мислення виявився особливо продуктивним для осмислення сучасного хаотичного світу з такими його характеристиками як «нестабільність», «самоорганізація», «динамізм», «становлення» та з новим методологічним інструментарієм для його опису – синергетика, теорія самоорганізації, аутопоезису тощо.

Таке стратегічне переорієнтування вимагає від сучасного педагога-музиканта адекватно сприймати постнекласичну реальність, яка постійно змінюється; аналізувати процеси і явища лімінальної доби, коли відбувається хаотизація соціокультурного простору й руйнуються традиційні цінності, а нові ще не сформувалися; уміти швидко долати стереотипи й приймати відповідні рішення в умовах нестандартних ситуацій; здійснювати свідомий вибір засобів і методів освітньої діяльності та досягати визначених нею цілей; розглядати складнісні, багатовимірні та нерівноважні системи, до яких відноситься й вища мистецька освіта, в контексті нових форм гуманітарної раціональності тощо.

Поглибленню методологічної рефлексії у сфері гуманітарного знання з урахуванням постнекласичних реалій виявляє парадигмальні зміни у змісті фахової підготовки студентів факультетів мистецтв, що потребує впровадження в навчальний процес нелінійних підходів, характерними особливостями яких є міждисциплінарний синтез знань, єдність різноманіття, методологічна плюралістичність, поліваріантність пошукових векторів, міжпредметні зв'язки, посилення інтеграційної взаємодії тощо. Це актуалізує значення нелінійних підходів до фахової підготовки студентів факультетів мистецтв з метою формування в них нового типу мислення, який має забезпечити всебічність розгляду мистецьких феноменів і створити умови для їхнього практичного втілення в сучасному складно організованому просторі вищої мистецької освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідеї нелінійності, нестабільності, хаосу як інваріантів складного світу активно розроблялися в працях зарубіжних та українських дослідників. Так уже у другій половині ХХ століття, як нами зазначалося в наших попередніх дослідженнях (Ткач, 2022), у сфері природничих галузей наукового знання почали успішно реалізовуватися нові науково-дослідницькі теорії, які були пов'язані з проблематикою нелінійності. Це: загальнонаукова дослідницька синергетична програма Г. Хакена (Haken, 2004); теорія дисипативних (нелінійних) структур. І. Пригожина (Prigogine, 1989); еволюційна теорія аутопоезису живих систем. У. Матурано та Ф. Варелло (Maturauer, 2014) тощо.

У вітчизняному наукознавстві ідею про нелінійне мислення як про новий стиль наукового мислення однією з перших було проголошено українською вченою І. Добронравовою (Добронравова, 1990) та в подальшому підтримано такими науковцями, як В. Кремень (Кремень, 2012); А. Гуменюк (Гуменюк, 2015); В. Андрущенко, І. Предборська, Н. Кочубей, М. Нестерова (Ярошовець, 2012) та ін.

Гуманітарна сфера наукового знання другої половини минулого століття, яка широко представлена французькою школою філософів-постмодерністів: Ж. Бодрійяр (Baudrillard, 1976); Ж. Дельоз, Ф. Гватарі (Deleuze, Guattari, 1976); Ж. Дерріда (Дерріда, 1994); Ю. Крістева (Kristeva, 1969); Ж.-Ф. Ліотар (Ярошовець, 2012, с. 791) та ін., також засвідчила про неспроможність класичного мислення пояснити нестабільну, нелінійну сутність сучасного світу.

У культурологічному та мистецтвознавчому дискурсах окреслена ідея також активно розробляється, про що засвідчує запропонований українською вченою Н. Корнієнко (Корнієнко, 2013) новий напрям мистецтвознавчих досліджень – синергетика художньої культури, в якому мають поєднуватися як теорії, так і постнекласичні практики.

Ефективність використання поліпарадигмальних науково-дослідницьких стратегій шляхом упровадження в змісті вищої мистецької освіти сучасних інноваційних підходів з яскраво вираженими ознаками нелінійності (емерджентність, незворотність, рефлексивність, багатомірність тощо) розкрито в працях таких дослідників, як О. Вознюк (Вознюк, 2010); Н. Белова (Белова, 2019); О. Олексюк, В. Тушева (Олексюк, Тушева, 2020); А. Козир, В. Федоришин (Козир, Федоришин, 2012); Г. Падалка (Падалка, 2022); М. Ткач (Ткач, 2022); О. Щолокова (Щолокова, 2022) та ін.

Не зважаючи на широку палітру досліджень з окресленої проблеми, на наш погляд, потребує розширення діапазону застосування теорій та методологічних підходів з урахуванням концепції нелінійності, що уможливить інтерпретацію гуманітарних феноменів не тільки в контексті цілераціональної, а й ціннісно-раціональної когнітивної діяльності та значно розширить міждисциплінарність дослідження мистецько-педагогічних явищ у змісті фахової підготовки студентів факультетів мистецтв.

Мета статті – проаналізувати проблему становлення нового нелінійного (постнекласичного) типу мислення, що зумовило поглиблення методологічної рефлексії у сфері гуманітарного знання та з'ясувати ефективність упровадження нелінійних підходів до фахової підготовки студентів факультетів мистецтв.

Виклад основного матеріалу. Студіювання зарубіжних та вітчизняних джерел засвідчило, що окремі аспекти поставленої проблеми знайшли своє відображення як у природничо-наукових, так і в соціально-гуманітарних галузях наукового знання. Уже в другій половині ХХ століття чітко прослідковуються парадигмальні зрушення в контексті методологічної плюралістичності, яка окреслює новий нелінійний тип наукового мислення як сукупність комунікативних актів, як дискурс, як свого роду «методологічну триангуляцію», перехресну інтерпретацію «одного і того ж об'єкта декількома доповнюючими один одного джерелами (дослідницькими програмами), що відтворюють певну цілісність, систему» (Олексюк, Тушева, 2020, с. 12).

У цей період у науковому дискурсі природознавства розпочався парадигмальний зсув, який супроводжувався змінами науково-дослідницьких стратегій у цілому в контексті постнекласичної нелінійної парадигми. Зокрема, бельгійський учений Ілля Пригожин, засновник теорії дисипативних (нелінійних) структур, наголошував, що саме ідея нестабільності призвела до появи нового типу раціональності як постнекласичного (термін В. Стьопіна), який уможливило «включити в поле зору природознавства людську діяльність, даючи, таким чином, можливість більш повно ввести людину в природу», оскільки «у світі, заснованому на нестабільності та творчості, людство знову опиняється у самому центрі законів світобудови» (Prigogine, 1989). Ідеї цієї брусельської школи щодо нової людської якості науки, її демократизму та плюралістичності, розуміння динамічного хаосу як потенційної надскладної впорядкованості, що виникає з цього хаосу, сприяли виробленню уявлень про постнекласичну наукову та художню творчість як ймовірнісних систем, які відповідають сучасному образу світу як сукупності нелінійних процесів.

Засновниця Українського синергетичного товариства, – вітчизняна дослідниця І. Добронравова, як вже зазначалося, однією з перших в українському наукознавстві проголосила тезу про нелінійне мислення як про новий стиль наукового мислення, що властивий сучасним науковим практикам. З цього приводу вчена наголошує, що саме нелінійний стиль мислення засвідчує «мимовільність процесів формування нових структур з елементів середовища та нелокальний

характер дії при цьому параметрів порядку, що забезпечує цілісність новоутворень. Зрозуміло, що старе, «лінійне» мислення, орієнтоване на універсальність дії зворотних динамічних законів, тут принципово непридатне» (Добронравова, 1990, с. 127). За цих обставин перехід до розгляду конкретного існування окремих об'єктів, у всій випадковості та незворотності їх розвитку, концентрує увагу науки саме на одиничному явищі, а не тільки на загальному, оскільки воно вже не виступає однозначно детермінованим сутністю, але й не втрачає зв'язків із такою сутністю (Добронравова, 1990, с. 127).

Нагадаємо, що термін «лінійність», який походить від слова «лінія», широко застосовується в природничих науках (математика, фізика, біологія) та характеризує постійну еволюцію в певному напрямі. У математиці «лінійність» визначає лінійну функцію, яка задана відповідною формулою, тому лінійна залежність є зумовленою, одномірною, прямою та не володіє вибірковістю. Вона не може описувати коливальні, резонансні сплески, нічого, окрім неухильного зростання або спадання. Навпаки: нелінійні функції тим і відрізняються від лінійних, що вони можуть вести себе кардинально іншим чином: порушення одномірної впорядкованості, врахування зворотних зв'язків та особливостей багатомірних відображень, вихід за межі топології тощо. Поява якісних аспектів нелінійності пов'язана з такими феноменами самоорганізації як нестійкість, неоднозначність, незворотність, закономірним наслідком яких стає емерджентність (з англ. emergent – такий, що виникає раптово; поява нового) – виникнення несподіваних та неочікуваних якостей.

У науковому обігу з'являються патерни (зразки) нелінійної динаміки – дивні атрактори (з англ. attract – притягати), бифуркації (від лат. bifurcus – роздвоєний), пороговий ефект тощо. Еволюційний процес звільняється від детермінізму, отримуючи різні сценарії та траєкторії розвитку. Онтологічний статус нелінійності віднаходить себе в просторі смислів, оскільки виникає потреба в таких поняттях, як осяяння, просвітлення, одкровення, які більше позиціонують себе як символи, аніж наукові поняття. Нелінійність стає визначальною рисою сучасного світу, оскільки синергетика вносить нове розуміння в історичний плін часу, одним із парадоксів якого є – розгалуження шляхів розвитку системи в точках бифуркації, в яких лінійна якість системи змінюється стрибкоподібно на якісну нелінійну.

Проблема експлікації сучасної потнекласичної (нелінійної) парадигми, її системність, багатоаспектність та складність потребують декілька вимірів її розв'язання. Холістичний (холізм з грецьк. – цілий, увесь) вимір наукового знання потребує зустрічного (перехресного) руху на основі нелінійного діалогу, синтезу всього комплексу природничих наук, представлених синергетикою, та гуманітарного знання, репрезентованого філософією постмодернізму. Це потребує перегляду поглядів на світ, науку, культуру, мистецтво, освіту як систем, що саморозвиваються, у контексті постнекласичної парадигми.

Розглянемо тлумачення зазначених понять для більш глибокого розуміння їх суті. Як відомо, поняття «синергетика» (у перекладі з грецьк. – спільна праця, взаємодія) до наукового обігу було введено в 1970 році Германом Хакеном для визначення нового міждисциплінарного напрямку досліджень складних систем, що саморозвиваються (Haken, 2004). Як ми вже зазначали, міждисциплінарність синергетики проявляється в подоланні бар'єрів, що утворилися між складними системами в природничих та гуманітарних галузях наукового знання внаслідок жорсткої дисциплінарної диференціації, шляхом використання теоретичного інструментарію різних наук «для створення уніфікованої методологічної основи для опису складних систем, що саморозвиваються, й наведення умовних об'єднуючих «арок» між полями дисциплінарних онтологій» (Ткач, 2022, с. 73).

Щодо терміну «постмодернізм», то як зазначено в довідкових джерелах, він був уведений до обігу Арнольдом Тойнбі (1947 р.) для позначення філософської течії 2-ї половини ХХ століття (М. Вебер, Ж.-Б. Ліотар, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда, Ф. Гватарі, Ю. Крістева, М. Фуко та ін.), яка «привертає увагу до змін, що відбуваються в сучасному світі: в соціальній реальності, інтелектуальній, науковій та художній. Він не існує як єдиний, організований напрям, навпаки, різні концепції, теорії об'єднуються під назвою постмодернізм, хоча це поняття ще недостатньо концептуалізоване» (Ярошовець, 2012, с. 788).

Серед основних рис постмодернізму більшість дослідників виокремлюють такі: деконструкція традиційної метафізичної парадигми (Ж. Дерріда); відмова від ідеї лінійності, заміна вертикальних та ієрархічних зв'язків горизонтальними і ризоматичними (Ж. Делез, Ф. Гваттарі); ідеї інтертексту та інтертекстуальності (Ю. Крістева); «віртуальність» світу, його багатомірність, множинність, поліваріантність тощо. Класики постмодернізму уявляли світ як «текст», який має безліч різних інтерпретацій, тоді як сам феномен постмодерну має бути спрямованим на виявлення феномену нелінійності, який розкривається через різні концепти, зокрема, – ризоми (з франц. *rhizome* – кореневище). Зазначений концепт є найважливішим у філософії Жіля Делеза, розроблений ним у співавторстві з психологом Франсуа Гваттарі. Він фіксує принципово нелінійний спосіб організації цілісності (тексту), що залишає відкритою можливість як для внутрішньої іманентної рухомості, так і для інтерпретаційного плюралізму (Deleuze, Guattari, 1976).

Ідея кореляції основних положень постмодерну та постнекласичної науки вперше була актуалізована Жан-Франсуа Ліотаром. На думку вченого, постнекласична наука – відкрита система, яка корелюється з відкритим суспільством й відкритою культурою постмодерну та є протилежною моделлю стабільної системи. Постнекласичну науку з її атрибутами нелінійності, невизначеності, кризою метафізики та універсалізму Ліотар пов'язує з філософським постмодернізмом, оскільки для сучасної філософії характерним стає радикальний плюралізм, а постмодерн – це проєкт, що спрямований у майбутнє, і який знаходиться у безперервному пошуку нових уявлень ((Ярошовець, 2012, с. 791).

Конвергенція постмодерністської та синергетичної дослідницьких матриць, яка ґрунтується на ідеях нестабільності та нелінійності, є вкрай продуктивною до проблем художнього, культурологічного, музикознавчого характеру, про що свідчать дослідження українських та зарубіжних вчених. Так, у працях української вченої Н. Корнієнко представлено новий напрям досліджень – синергетика художньої культури, де мають сполучатися як теорії й методології, так і постнекласичні практики. Адже художня культура, на думку дослідниці, «на одне-два покоління випереджаючи академічну науку, відверто продемонструвала високий ефект самоорганізації, можливості синергії і творчості «на упередження» (Корнієнко, 2013, с. 8).

За цих умов ідея творчості в контексті синергетики постає вищою формою креативності (в її універсальному значенні), певним переходом від хаосу до порядку, тобто «глобальною креативністю», де розмаїття культурних феноменів утворюють певну цілісну систему. Розкриваючи складність й динаміку сучасного світу, синергетика музичного мистецтва, спираючись на постмодерністське розуміння музичного мистецтва як «тексту», що відкритий для нескінченної множинності інтерпретацій, репрезентує нову «нелінійну музичну реальність» (Т. Мдівані), яка ґрунтується на ідеях перманентної еволюції та розімкненої структури. Моделями нелінійних музичних систем виступають такі жанрові форми, як хепенінг, інструментальний театр, перформанс, техніки колажу та інтертекстуальності, що яскраво представлено в творчості композиторів-авангардистів ХХ століття (Дж. Кейдж, М. Кагель, П. Булез, Д. Лігетті та ін.).

Наведений аналіз викладених теоретичних положень уможливорює розуміння мистецтва як відкритої самоорганізуючої системи, в якій спостерігається подолання традиційного лінійного мислення на користь багатофакторного нелінійного, оскільки в основі організації художньої мови закладено ті ж самі принципи природної самоорганізації, які розглядає й синергетика. Проєктування та екстраполяція цих ідей у сферу вищої мистецької освіти уможливорює її розгляд та вивчення як відкритої, нелінійної системи, що здатна змінюватися під впливом різних факторів, як закономірних (лінійних), так і випадкових (нелінійних). Адже розуміння універсальних тенденцій розвитку складно організованих систем, до яких відносяться як музичне мистецтво, так і вища мистецька освіта, дають змогу більш об'єктивно прогнозувати результати.

Отже, нелінійна онтологія та її міждисциплінарний напрям – синергетика та постмодерністське розуміння світу як «тексту», що відкритий для різноманіття інтерпретацій, формують іншу картину світу, інший тип культури мислення, характерними ознаками яких стають складнісність (Е. Морен), мінливість, багатоваріантність, вибірковість, процесуальність, відмова від

лінійності, становлення нового цілого, поява непередбачуваного і водночас «запрограмованого» нового тощо. Це вимагає зміщення ракурсу дослідження в бік філософії освіти, пов'язаної з особливостями формування смислів і сенсів у свідомості тих, хто навчається, репрезентації дійсності у вигляді цілісної картини світу, культурних концептів, які усвідомлено та несвідомо втілюються в музично-педагогічному процесі.

Погоджуємося з думкою В. Кременя, що «синергетика постає як універсальна метамова між гуманітарною та природничо-науковою компонентами культури. Мета синергетичного підходу до сфери освіти полягає в глибокому осмисленні педагогічного процесу як творчого, синергетичного, але водночас і механічного (Кремень, 2012, с. 30). З урахуванням цих положень синергетика як нова методологічна платформа міждисциплінарного знання виступає вихідним принципом для побудови нової моделі вищої мистецької освіти, інноваційної за своїм спрямуванням і змістом, здатної не тільки набагато гнучкіше реагувати на непередбачувані зміни, а й ефективно впливати на них шляхом застосування нелінійних підходів до фахової підготовки студентів факультетів мистецтв».

Варто наголосити, що в музично-педагогічному дискурсі останніми десятиліттями активно розглядається проблема доцільності та ефективності впровадження нелінійних підходів до фахової підготовки студентів мистецьких спеціальностей. Зокрема, у дослідженні О. Щолокової розкривається значення синергетичної спрямованості фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, де музична освіта розглядається як сфера виробництва нового знання із різноманітними способами навчання, що мають проєктивну і дослідницьку природу. Це потребує зміни традиційної інформаційно-трансляційної педагогічної парадигми на особистісно-творчу педагогіку розуміння, яка сприятиме подоланню розрізненості та фрагментарності знань, їхньому впорядкуванню у вирішенні проблемних музично-педагогічних ситуацій. Водночас увага акцентується на важливості спрямування синергетичних аспектів музичного навчання в естетичному напрямку, пропонуючи до використання естетико-синергетичний підхід як методологічну основу фахової підготовки студентів факультетів мистецтв (Щолокова, 2022).

Співзвучним до нашого розуміння проблеми виглядає дослідження Н. Белової, в якому доведено ефективність упровадження синергетичного підходу в змісті фахової підготовки музиканта-виконавця, адже саме «синергетичний концепт дозволяє доторкнутися до метафізичного розгляду музики як емансації духовності, що сприяє саморуху особистості в просторі культури. Прирівнюючи музику до чистої енергії, вчені вважають емоцію настрою основним імпульсом у художньому осмисленні світу. Цей імпульс забезпечує максимальний вплив музики на підсвідомому рівні, що дозволяє викладачу формувати особистість студента, його вищі структури – мораль, естетичні ідеали, світогляд» (Белова, 2019, с. 138).

Підтримуємо цю думку дослідниці, адже завдяки правильно організованому імпульсу музикант долає стереотипи й «виривається» в царину нового, що зумовлено власним вибором розв'язання проблемної музично-виконавської ситуації. Процес творення нової структури проходить через етап первинного хаосу, який виконує в цій ситуації конструктивні функції. Залучення різноманітних знань, уявлень, асоціацій, хаосу та надлишок версій, максимальне розширення нелінійного музичного мислення сприяють переструктуруванню попередньої інформації та створення її нових форм, що є вкрай важливим у моделюванні майбутньої виконавської концепції.

При цьому варто наголосити, що збагачення музично-виконавського та музично-педагогічного досвіду студентів можливо завдяки синергії, яка виникає між композитором – виконавцем та слухачем, а також викладачем та студентом. За такої взаємодії взаємодії кінцевий результат суттєво переважає ефективність дії кожного окремого взятого компонента, коли сума 1+1 дорівнює 3, 4. і далі, тобто її результат неухильно прирощується. Погоджуємося з думкою Н. Белової, що синергія як результат творчої «співпраці» психофізіологічних процесів особистості, співтворчості фахівців-музикантів у різних видах музично-виконавської та музично-педагогічної діяльності має ефект емерджентності, коли злиття двох або кількох сил (актантів), енергій, потоків (емоційно-когнітивних, слухо-зорово-кінестетичних, раціональних та ірраціональних,

суб'єктивних і об'єктивних) у процесі художньо-виконавської і мистецько-педагогічної діяльності призводить до нової покращеної якості кінцевого результату (Белова, 2019, с. 139).

Дотичною до нашої проблеми є авторська концепція акме-орієнтованої мистецької освіти А. Козир та В. Федоришина, яка «створює основу для наступного послідовного та безперервного саморозвитку і творчо-продуктивної самореалізації фахівця як особистості й професіонала, на чому і повинна базуватись підготовка майбутнього викладача мистецьких дисциплін» (Козир, Федоришин, 2012, с. 6). На думку дослідників, такі значущі акмеологічні категорії та поняття, як творчий потенціал, акме (вершина життя й продуктивної діяльності), професіоналізм тощо є вкрай значущими для розвитку вищої мистецької освіти, тому й застосування акмеологічного підходу є одним із шляхів вирішення проблеми ефективної підготовки студентів факультетів мистецтв до продуктивної діяльності, яка щільно пов'язана з мірою розвитку їхнього професіоналізму «на шляху до пошуків власної майстерності» (Козир, Федоришин, 2012, с. 16).

Наголосимо, що міждисциплінарність поставленої в статті проблеми уможливило ефект конвергенції різних парадигмальних підходів й принципів пізнання в змісті фахової підготовки студентів факультетів мистецтв. З урахуванням цієї позиції, вельми продуктивним видається застосування акме-синергетичного підходу до формування творчої особистості, запропонованого в концепції О. Вознюка (Вознюк, 2010). Аналізуючи наукові досягнення в цій сфері, дослідник виокремлює основні положення, які уможливають конвергентне зближення акмеології та синергетики як продуктивних науково-дослідницьких стратегій, а саме: «акмеологія, подібно до синергетики, виявляє необхідність у подоланні лапласівського принципу детермінізму, відповідно до якого будь-яка зовнішня причина діє безпосередньо й однозначно визначає кінцевий результат впливу» (Вознюк, 2010, с. 4). Також, акмеологія, як і синергетика, націлена на реалізацію принципу цілісності людини, вона виявляє риси міждисциплінарної сфери досліджень, що постає в «єдиному акмеологічному тезаурусі», синергетичний підхід у сфері акмеології до аналізу дійсності виступає як фундаментальний принцип тощо (Вознюк, 2010).

Наразі фахова підготовка студентів факультетів мистецтв у вищих закладах освіти України зорієнтована на європейський вимір, де визначальним орієнтиром є не просто набуття теоретичних знань, а здатність їх ефективно використовувати в інтеграційній взаємодії для особистісного самовдосконалення, саморозвитку та професійного зростання. Ми розглядаємо фахову підготовку студентів факультетів мистецтв як складний багатовимірний процес синергічної взаємодії фахових дисциплін у змісті вищої мистецької освіти, який уможливило одночасне паралельне оволодіння музично-теоретичними, вокально-хоровими, диригентськими, виконавсько-інструментальними, з основ звукорежисури та іншими знаннями, уміннями та навиками в міждисциплінарному контексті та спрямований на формування фахових компетентностей, які складають основу професійної майстерності майбутніх фахівців з музичного мистецтва.

З урахуванням цього одним із важливих напрямів модернізації системи вищої мистецької освіти, як вважає Г. Падалка, є трансфесійне оновлення змісту фахової підготовки студентів факультетів мистецтв. У контексті педагогіки мистецтва вчена розглядає поняття «трансфесія» як «трудова активність, що є наслідком поєднання компетенцій, сформованих у різних спеціалізованих формах художньої і педагогічної діяльності, здатність фахівця до виконання широкого спектру мистецьких дій» (Падалка, 2022, с. 3).

Як наголошує авторка, «характерне для мистецької освіти широке охоплення різних галузей мистецтва створює сприятливі обставини, уможливило впровадження трансфесійних підходів, які передбачають багатовимірність, міждисциплінарність, готовність майбутніх фахівців до засвоєння і виконання в майбутньому широкого спектру різновидів діяльності, синтез знань з різних наукових галузей» (Падалка, 2022, с. 4). Цілком погоджуємося з думками вченої, що трансфесійні орієнтири фахової підготовки студентів факультетів мистецтв, які за своєю суттю є нелінійними, виявляються особливо значущими в умовах змішаної форми навчання, зумовленою викликами сьогодення, коли паралельно застосовуються як безпосередні міжособистісні, так й електронні, дистанційні способи спілкування викладачів із студентами тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Теоретико-методологічний аналіз порушеної в статті проблеми засвідчив, що інноваційним напрямом модернізації фахової підготовки студентів факультетів мистецтв є впровадження в змісті вищої мистецької освіти нелінійних підходів, характерними особливостями яких є міждисциплінарний синтез знань, методологічна плюралістичність, поліваріантність пошукових векторів, міжпредметні зв'язки, посилення інтеграційної взаємодії тощо. Це зумовлено появою нового нелінійного (постнекласичного) типу мислення, яке базується на конвергенції синергетичної й постмодерністської дослідницьких матриць, що уможливило розуміння мистецтва як відкритої самоорганізуючої системи, в якій спостерігається подолання традиційного лінійного мислення на користь багатofакторного нелінійного, оскільки в основі організації художньої мови закладено ті ж самі принципи природної самоорганізації, які досліджує синергетика.

Проектування цих ідей у сферу вищої мистецької освіти уможливило її розгляд як відкритої, нелінійної системи, що здатна змінюватися під впливом різних факторів як закономірних (лінійних), так і випадкових (нелінійних). Наведені в статті нелінійні підходи: синергетичний, естетико-синергетичний, акме-синергетичний, трансфесійний тощо до фахової підготовки студентів факультетів мистецтв вважаємо інноваційним ресурсом модернізації вищої мистецької освіти, оскільки в результаті їхнього впровадження відбувається плідний взаємообмін та взаємовплив різних методологічних стратегій та принципів пізнання, що ефективно сприятиме професійному становленню майбутніх фахівців з музичного мистецтва.

Зазначимо, що представлене в статті теоретико-методологічне обґрунтування окресленої проблеми потребує її подальшого практичного впровадження в зміст фахової підготовки студентів факультетів мистецтв, що й буде представлено в наших майбутніх роботах.

Використані джерела

- Белова, Н. К. (2019). Синергетичний підхід як методологічний концепт музично-педагогічних досліджень. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. 3(128). 134–142. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-3-19>
- Вознюк, О.В. (2010). Акме-синергетичний підхід до формування творчої особистості. Акмеологія в Україні. 1. 60 – 67.
- Гуменюк, А. М. (2015). Нелінійність як концептуальна ідея сучасної філософії освіти. Актуальні проблеми філософії та соціології. 48 – 51.
- Дерріда Ж. (1994). Позичі. Київ: Дух і літера.
- Добронравова, І. С. (1990). Синергетика – становлення нелінійного мислення. Київ: Либідь.
- Козир, А.В., Федоришин, В.І. (2012). Вступ до акмеології мистецької освіти: навчально-методичний посібник. Київ: Видавництво НПУ імені М.П. Драгоманова.
- Корнієнко, Н. (2013). Нелінійне театро(мистецтво)знавство: постнекласичний ландшафт. Від Фауста до Протея: Монографія. Київ: Альтерпрес.
- Кочубей, Н. В. (ред.), Нестерова, М. О. (ред.). (2017). Людина в складному світі. Суми: Університетська книга.
- Кремень, В. (2012). Сучасний навчальний процес як синергетична система. Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія: монографія. Київ: ЕДЕЛЬВЕЙС. 21 – 46.
- Олексюк, О. М., Тушева, В. В. (2020). Методологія наукових досліджень у галузі мистецтвознавства та музичної педагогіки: навчальний посібник. Київ: Київський університет ім. Б. Грінченка.
- Падалка, Г.М. (2022). Трансфесійна підготовка фахівців у системі вищої мистецької освіти. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти. 28. 3–7. <http://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2022.28.01>
- Ткач, М.М. (2022). Синергізм взаємодії культурфілософських аспектів постнекласичного знання у змісті вищої мистецької освіти. Український педагогічний журнал. 4. 67 – 78 <http://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-67-78>
- Щолокова, О.П. (2022). Синергетична спрямованість навчального процесу в системі фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва. Трансдисциплінарний вимір підготовки фахівців мистецького профілю: колективна монографія. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова. 83 – 110.

- Ярошовець, В.І. (ред.). (2012). Історія філософії. Словник. 2-ге видання, перероблене. Київ: Знання України.
- Baudrillard, J. (1976). *L'échange symbolique et la mort*. Paris: Gallimard.
- Mugerauer, B. (2014). *Maturana and Varela: From Autopoiesis to Systems Application. Traditions of Systems Theory: Major Figures and Contemporary Developments*. Routledge. 158–178.
- Deleuze, G., Guattari, F. (1976). *Rhizome*. Paris: Minuit.
- Haken, H. (2004). *Synergetics: Introduction and Advanced Topics*. Springer.
- Kristeva, J. (1969). *Recherchs pour une semanalyse*. Paris: Seuil.
- Prigogine, I. (1989). The philosophy of instability. *Future*. 396 – 400.

References

- Bielova, N. K. (2019). Synerhetychni pidkhdid yak metodolohichniy kontsept muzychno-pedahohichnykh doslidzhen. *Naukovyi visnyk Pivdenoukrainskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho*. 3(128). 134–142. <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-3-19> (in Ukrainian).
- Vozniuk, O.V. (2010). Akme-synerhetychni pidkhdid do formuvannia tvorchoi osobystosti. *Akmeolohiia v Ukraini*. 1. 60 – 67. (in Ukrainian).
- Humeniuk, A. M. (2015). Neliniinist yak kontseptualna ideia suchasnoi filosofii osvity. *Aktualni problemy filosofii ta sotsiolohii*. 48 – 51. (in Ukrainian).
- Derrida Zh. (1994). *Pozytzii*. Kyiv: Dukh i litera. (in Ukrainian).
- Dobronravova, Y. S. (1990). *Synerhetyka – stanovlenye nelyneinoho myshleniya*. Kyiv: Lybid. (in Russian).
- Kozyr, A.V., Fedoryshyn, V.I. (2012). *Vstup do akmeolohii mystetskoï osvity: navchalno-metodychni posibnyk*. Kyiv: Vydavnytstvo NPU imeni M.P. Drahomanova. (in Ukrainian).
- Korniienko, N. (2013). *Neliniine teatro(mystetstvo)znavstvo: postneklasychni landshaft. Vid Fausta do Proteia: Monohrafiia*. Kyiv: Alterpres. (in Ukrainian).
- Kochubei, N. V. (red.), Nesterova, M. O. (red.). (2017). *Liudyna v skladnomu sviti*. Sumy: Universytetska knyha. (in Ukrainian).
- Kremen, V. (2012). Suchasni navchalni protses yak synerhetychna systema. *Osvitni reformy: misiia, diisnist, refleksiia: monohrafiia*. Kyiv: EDELVEIS. 21 – 46. (in Ukrainian).
- Oleksiuk, O. M., Tusheva, V. V. (2020). *Metodolohiia naukovykh doslidzhen u haluzi mystetstvoznavstva ta muzychnoi pedahohiky: navchalni posibnyk*. Kyiv: Kyivskiy universytet im. B. Hrinchenka. (in Ukrainian).
- Padalka, H.M. (2022). *Transfesiina pidhotovka fakhivtsiv u systemi vyshchoi mystetskoï osvity*. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 14. Teoriia i metodyka mystetskoï osvity*. 28. 3–7. <http://doi.org/10.31392/NPU-nc.series14.2022.28.01> (in Ukrainian).
- Tkach, M.M. (2022). Synerhizm vzaiemodii kulturfilosofskykh aspektiv postneklasychnoho znannia u zmisti vyshchoi mystetskoï osvity. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal*. 4. 67 – 78 <http://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-4-67-78> (in Ukrainian).
- Shcholokova, O.P. (2022). Synerhetychna spriamovanist navchalnoho protsesu v systemi fakhovoi pidhotovky maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva. *Transdystyplinarnyi vymir pidhotovky fakhivtsiv mystetskoho profilu: kolektyvna monohrafiia*. Kyiv: NPU imeni M. P. Drahomanova. 83 – 110. (in Ukrainian).
- Yaroshovets, V.I. (red.). (2012). *Istoriia filosofii. Slovnyk. 2-he vydannia, pereroblene*. Kyiv: Znannia Ukrainy. (in Ukrainian).
- Baudrillard, J. (1976). *L'échange symbolique et la mort*. Paris: Gallimard. (in French).
- Mugerauer, B. (2014). *Maturana and Varela: From Autopoiesis to Systems Application. Traditions of Systems Theory: Major Figures and Contemporary Developments*. Routledge. 158–178. (in English).
- Deleuze, G., Guattari, F. (1976). *Rhizome*. Paris: Minuit. (in French).
- Haken, H. (2004). *Synergetics: Introduction and Advanced Topics*. Springer. (in English).
- Kristeva, J. (1969). *Recherchs pour une semanalyse*. Paris: Seuil. (in French).
- Prigogine, I. (1989). The philosophy of instability. *Future*. 396 – 400. (in English).

Vasyl Fedoryshyn, Honored Artist of Ukraine, Doctor of Science in Pedagogy, Professor, Dean of the Anatolii Avdiievskiy Faculty of Arts of Drahomanov Ukrainian State University, Ukraine.

Research interests: acme-oriented art education; the transdisciplinary dimension of the training of art professionals; orchestral and instrumental performance; interdisciplinary connections in the content of higher art education.

Mariia Tkach, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Head of the Department of Theory of Music and Pop Art of the Anatolii Avdiievskiy Faculty of Arts of Drahomanov Ukrainian State University, Ukraine.

Research interests: spiritual and philosophical issues in the field of higher art education; research of transitive processes in post-non-classical art education; formation of the professional worldview of a future specialist in the field of musical art; educational and pedagogical reforms.

NON-LINEAR APPROACHES TO PROFESSIONAL TRAINING OF STUDENTS OF FACULTIES OF ARTS

Abstract. The article analyzes the problem of the formation of a new non-linear (post-classical) type of thinking, which led to the deepening of methodological reflection in the field of humanitarian knowledge. It was found that the problem of explication of the modern nonlinear paradigm, its systematicity, multifacetedness and complexity requires the synthesis of the entire complex of natural sciences, performed by synergetics, and humanitarian knowledge, represented by the philosophy of postmodernism. The analysis of foreign and national sources on this range of issues confirmed the possibility of the convergence of postmodern and synergistic research matrices, which is based on the ideas of instability and non-linearity, which turned out to be extremely productive for problems of an artistic, cultural, and musicological nature and can be extrapolated to the sphere of higher art education with the aim of modernizing professional training of students of arts faculties.

The interdisciplinarity of scientific research in the context of the convergence of polyparadigmatic research strategies and principles of knowledge in the field of higher art education made it possible to use in its content modern innovative approaches with pronounced signs of nonlinearity: emergence, irreversibility, reflexivity, multidimensionality, etc. It was revealed that transfessional orientations of professional training of students of arts faculties require the implementation of a number of non-linear approaches, the defining features of which are interdisciplinary synthesis of knowledge, methodological pluralism, polyvariance of search vectors, interdisciplinary connections, strengthening of integration interaction, etc. It has been proven that the given complex of methodological approaches (synergistic, aesthetic-synergistic, acme-synergistic, transfessional), which function in the conceptual field of non-linearity, can become an innovative resource for the modernization of higher art education, which will effectively contribute to the further productive development of students of art faculties in their future professional activities.

Keywords: non-linearity, non-linear approaches, synergetics, post-non-classicism, post-modernism, professional training, higher art education, students of art faculties, professional activity.